

Edycja źródeł memoratywnych z klasztoru cysterskiego w Oliwie. Część I: Edycja nekrologu oliwskiego

Europejska tradycja historyczna ma korzenie m.in. w motywowanej klasztornej liturgii pamięci o zmarłych fundatorach i dobrodziejach, osobach czyniących uczynki zasługujące z intencją zmazania grzechów, zasłużenie na zbawienie. Dla praktycznych celów wspominania zmarłych przygotowywano w klasztorach różnego rodzaju pomoce mające ugruntować pamięć o uczynkach i osobach i umożliwić ich wspominanie od ołtarza czy na kapitule. Pomoce takie bywały prostymi wykazami osób (wykazy królów, biskupów, opatów), bardziej złożonymi nekrologami, kalendarzami, do których wpisywano imiona zmarłych aby ich wspomnieć od ołtarza w dniu wpisu czy śmierci. Bardziej złożone bywały skomentowanymi dziejami uposażenia klasztoru mającymi ilustrować zobowiązania modlitewne klasztoru. Pełne średniowiecze dostarcza klasztornych kronik opisujących dzieje fundatorów i dobrodziejów klasztoru, tablic genealogicznych czy wykazów na takich tablicach osób dla klasztoru zasłużonych, oczywiście z prośbą o modlitwę. Całość składa się na zjawisko, które historycy nazywają kulturą memoratywną. Zjawisko to badano intensywnie, głównie w Niemczech od lat 70tych XX w. Badania te dotyczyły się głównie pozostałości rękopiśmiennych z klasztorów epoki karolińskiej. Obecnie obserwujemy edycje nekrologów z pełnego średniowiecza.

W przypadku naszego projektu przedmiotem badań będzie nekrolog z klasztoru cysterskiego w Oliwie, dzisiaj części Gdańska. Badania nad nim prowadzono od końca XIX w. Problem badawczy stworzyły rękopisy pochodzące z początków XVII w. Przyjmuje się, że ich zredagowanie było efektem powołania w końcu XVI stulecia polskiej prowincji cysterskiej. To w nich przechowały się także inne, czasami średniowieczne teksty. Dla wydania nekrologu i badania tychże rękopisów zostaną wykorzystane metody oraz doświadczenia wyżej wspomnianej „szkoły memoratywnej”. Wydania nekrologów w ramach serii Monumenta Germaniae Historica będą metodycznym wzorcem dla naszej edycji. Stworzy to szansę na przyszłe badania nad kulturą memoratywną w klasztorach od średniowiecza po koniec XVII wieku.

Istnieje XIX wieczna edycja naszego nekrologu, będąca próbą rekonstrukcji istniejącego wcześniej nekrologu z klasztoru w Oliwie. Jej autorem był Wojciech Kętrzyński. Wokół tej edycji toczy się dyskusja. Jeden z badaczy uważa nawet, że zachowany nekrolog jest tworem XVII wiecznym. Trudno jednak wyobrazić sobie klasztor bez nekrologu i pamięci o czyniących uczynki zasługujące.

Nekrolog zostanie wydany drukiem, zaopatrzonego we wstęp, facsimila rękopisów, wykazy osób i indeksy. Istnieje możliwość umieszczenia wykazów na płycie CD i zaopatrzenia jej w wyszukiwarkę.

Edycja nekrologu będzie pierwszym krokiem do wydania drukiem wszystkich motywowanych liturgiczną pamięcią źródeł z klasztoru cysterskiego w Oliwie. W klasztorze tym najprawdopodobniej już w XIII w. spisywano dzieje fundatorów, zaś w połowie XIV w. zredagowano klasztorną kronikę. Od połowy XIV do połowy XVI w. prowadzono w klasztorze rocznik mający być może kontynuować rocznik wcześniejszy. Dwie postacie posiadały tzw. Tablice fundatorów i dobrodziejów, tekst opisujący działania zasłużonych dla klasztoru osób. Tego typu tablice znane są z całej Europy. Były wieszane w kościołach, w krużgankach klasztornych zachęcając do modlitwy. Zdarzało się, że przepisywano i rozsyłano do klasztorów związanych umową o wzajemnym wspieraniu się modlitwą. Wydanie takich oliwskich źródeł będzie następnym etapem naszego przedsięwzięcia.